

OKAN / ISK en daarna

**Aanbevelingen voor
de doorstroom van
nieuwkomersleerlingen
naar het vervolgonderwijs
in Nederland en Vlaanderen**

OKAN / ISK en daarna

**Aanbevelingen voor
de doorstroom van
nieuwkomersleerlingen
naar het vervolgonderwijs
in Nederland en Vlaanderen**

Inhoud

Inleiding	7
Organisatie van het nieuwkomersonderwijs voor leerlingen van 12 – 18 jaar in Nederland en Vlaanderen	9
Systeem	9
Wetgeving en financiering	12
Curriculum	13
Team	14
De doorstroom van nieuwkomers naar het vervolgonderwijs	15
Uitdagingen	15
<i>Onvoldoende urgentiebesef bij vervolgscholen en gescheiden werelden</i>	16
<i>Aanpak doorstroom verschild</i>	18
<i>Onvoldoende begeleiding van leerlingen na de doorstroom</i>	19
<i>Te weinig passende kaders voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs</i>	20
Aanbevelingen	22
<i>Zorg voor gedeelde verantwoordelijkheid en tweerichtingsverkeer</i>	22
<i>Zet in op ontwikkelingsgerichte beeldvorming en doorlopende monitoring</i>	25
<i>Veranker de criteria voor een warme overdracht</i>	26
<i>Bied maatwerk in het vervolgonderwijs</i>	27
<i>Professionaliseer elke leraar op het gebied van tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven</i>	29
<i>Zet in op meer onderzoek naar en ondersteuning voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs</i>	30
Acties	32
<i>Beleidsmakers</i>	32
<i>Onderwijsinspectie</i>	32
<i>Lerarenopleidingen</i>	32
<i>Onderwijsbegeleiding en professionaliseringsinitiatieven</i>	32
<i>Lokale/regionale samenwerkingen</i>	32
<i>Schoolbesturen, directies, beleidsmakers op scholen</i>	33
<i>Onderzoeksinstellingen en -fondsen, onderzoekers</i>	33
Referenties	34
Totstandkoming	37
Colofon	38

Inleiding

“OKAN-leerlingen worden vaak gezien als ‘zorgleerlingen’, maar het is net zo mooi dat je in zo’n diverse samenleving zoveel van elkaar kunt leren. Het zou mooi zijn als die leerlingen net als een verrijking gezien worden.”

JESSICA VERVOORT
leerkracht OKAN Panorama Antwerpen

Scholen in Nederland en Vlaanderen krijgen elk jaar te maken met anderstalige nieuwkomers die in het onderwijs instromen. Leerlingen tussen 12 en 18 jaar komen in Nederland en Vlaanderen in principe eerst terecht in specifieke klassen voor nieuwkomers. In Vlaanderen worden ze opgevangen in het ‘Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers’ (OKAN) en in Nederland in een ‘Internationale Schakelklas’ (ISK).

Een grote meerderheid van deze leerlingen stroomt na gemiddeld een tot twee jaar door naar vervolgonderwijs. Die doorstroom brengt heel wat uitdagingen met zich mee. De overgang van de veilige OKAN/ISK-haven naar de onbekende vervolgklas is voor veel nieuwkomers immers bruusk. Het is dan ook de taak van zowel het nieuwkomers- als het vervolgonderwijs om leerlingen zo goed mogelijk op die doorstroom voor te bereiden en hen ook daarna te blijven begeleiden. Er worden daarvoor op verschillende plaatsen al inspanningen geleverd die als goede praktijkvoorbeelden kunnen dienen.

De situatie in het nieuwkomersonderwijs is recent heel precair geworden. De grote toestroom aan vluchtelingen, onder meer door de oorlog in Oekraïne, zorgde voor een exponentiële groei van het nieuwkomersonderwijs. Zo waren er in Nederland in 2021 14.500 leerlingen die onderwijs op een ISK volgden, in 2022 26.800 en begin 2023 al 32.500. In Vlaanderen steeg het aantal OKAN-leerlingen tussen 2017 en begin 2023 van 2.000 naar ruim 8.000 leerlingen. Deze groei zorgt voor een groot plaatstekort in het nieuwkomersonderwijs. Zo gaan in Nederland in het voorjaar van 2023 meer dan

2000 leerlingen tussen 12 en 18 jaar niet naar school wegens lange wachtlijsten en plaatstekort in de ISK's. Ook in Vlaanderen zijn er in de meeste steden en gemeenten wachtlijsten voor OKAN.

Die sterke groei van het nieuwkomersonderwijs zal zich ook vertalen naar het vervolgonderwijs. Het grootste deel van deze leerlingen zal immers binnen afzienbare tijd doorstromen. Het is dan ook essentieel dat het vervolgonderwijs voldoende handvatten krijgt om deze leerlingen in hun verdere schoolloopbaan te begeleiden.

In deze adviestekst brengt het Algemeen Secretariaat van de Taalunie de uitdagingen in kaart die gepaard gaan met de doorstroom van nieuwkomers naar het vervolgonderwijs. Er worden vervolgens zes aanbevelingen gedaan voor een kwalitatieve doorstroom en verdere begeleiding van nieuwkomersleerlingen. De tekst kwam tot stand in samenwerking met een groep van Vlaamse en Nederlandse experts en werd gevoed door ervaringen uit diverse schoolbezoeken en interviews in Nederland en Vlaanderen. Vanwege de specifieke opdracht van de Taalunie, worden met name aanbevelingen gedaan die gelinkt zijn aan duurzame taalverwerving van (ex-)nieuwkomersleerlingen. We zijn ons er echter terdege van bewust dat de begeleiding van deze leerlingen ook expertise vergt op andere gebieden, zoals traumabegeleiding.

Met deze tekst willen we adviseren, inspireren en uitwisseling tot stand brengen, en nieuwkomersleerlingen de aandacht schenken die ze verdienen.

Organisatie van het nieuwkomersonderwijs voor leerlingen van 12 – 18 jaar in Nederland en Vlaanderen

Nederland en Vlaanderen organiseren de opvang van anderstalige nieuwkomers tussen 12 en 18 jaar op een vergelijkbare manier. Toch zijn er ook belangrijke verschillen. In wat volgt wordt het nieuwkomersonderwijs in Vlaanderen en Nederland beschreven en met elkaar vergeleken.

Stelsel

Nieuwkomers tussen 12 en 18 jaar die in Nederland of Vlaanderen terechtkomen, stromen meestal niet meteen in het reguliere onderwijs in, maar worden opgevangen in nieuwkomersklassen. In Vlaanderen worden deze klassen 'Onthaalonderwijs voor Anderstalige Nieuwkomers' (OKAN) genoemd, en in Nederland 'Internationale Schakelklas' (ISK) of soms 'Eerste Opvang Anderstaligen' (EOA).

Vlaanderen

In Vlaanderen is het nieuwkomersonderwijs zo ingericht dat leerlingen gemiddeld één onthaaljaar volgen in OKAN, waarbij de focus ligt op het leren van het Nederlands. In de praktijk kan het onthaaljaar voor sommige leerlingen worden verlengd, als één jaar niet voldoende blijkt te zijn. Er is een

groeibare tendens om tijdens de OKAN-periode schakelklassen in te richten waarbij leerlingen al deels vakken volgen in het vervolgonderwijs. Nadat leerlingen zijn doorgestroomd vanuit OKAN naar een reguliere klas, kunnen ze, afhankelijk van de behoefte, nog een aantal jaar extra ondersteuning krijgen door een vervolgschoolcoach. De taak van een vervolgschoolcoach bestaat aan de ene kant uit begeleiding, ondersteuning en opvolging van leerlingen, en aan de andere kant uit expertiseoverdracht en -opbouw bij schoolteams die ex-OKAN-leerlingen opnemen (zie kader p.10).

Bij de start in OKAN worden leerlingen meestal onderverdeeld in groepen. Hoe die indeling gebeurt, verschilt per school, aangezien de regelgeving hier veel ruimte biedt. Er kan gekozen worden voor een indeling op basis van leeftijd, taalniveau, alfabetiseringsgraad, vooropleiding of leercapaciteit. In welke groep een leerling het beste past, wordt in veel gevallen in eerste instantie via een intakegesprek bepaald; pas later volgen verschillende testen, zoals gestandaardiseerde cognitieve testen (bijvoorbeeld de COVAAR-test) of testen opgesteld door de scholen zelf. Omdat leerlingen op verschillende momenten in het schooljaar in OKAN kunnen instromen, worden vaak zogenaamde 'instroomklassen' ingericht om leerlingen op te vangen, alvorens ze in te delen in een bestaande klas.

Takepakket van een vervolgschoolcoach in Vlaanderen

In Vlaanderen is de rol van vervolgschoolcoach door de overheid vastgelegd. Afhankelijk van het leerlingenaantal ontvangt een school die OKAN aanbiedt specifieke financiële middelen om in begeleiding, ondersteuning en opvolging van ex-OKAN-leerlingen en expertiseoverdracht en -opbouw bij leerkrachten in het vervolgonderwijs te voorzien. Doorgaans worden deze taken door een vervolgschoolcoach uitgevoerd, maar het schoolteam is vrij om te kiezen hoe en door wie deze opdrachten ingevuld worden. Daarnaast doen veel vervolgschoolcoaches aan trajectbegeleiding tijdens het onthaaljaar zelf: een beeld vormen van de leerling (talenten, competenties, persoonlijkheid, ambities, enz.), informatie geven over mogelijke doorstroomopties, snuffelstages regelen, hulp bieden bij inschrijven in de vervolgschool, enz.

Nederland

Nieuwkomersleerlingen in Nederland zitten over het algemeen twee jaar in een ISK. De eerste weken in de ISK worden gebruikt om kennis te maken met de leerlingen en hun talenten en capaciteiten. Dit wordt ook wel een 'verlengde intake' genoemd. Na die eerste periode worden de leerlingen meestal ingedeeld in groepen. ISK's kunnen gebruikmaken van de indeling in drie leerroutes, zoals opgesteld door LOWAN (organisatie die het onderwijs voor nieuwkomers in Nederland ondersteunt) en ITTA UvA (kennisinstituut voor taalontwikkeling, UvA Ventures). Elke route bereidt voor op een specifiek

vervolgonderwijstype (zie kader p.11). Uiteindelijk bepalen de leeftijd, de competenties en het taalniveau van de leerling aan het einde van de ISK naar welke richting de leerling doorstroomt.

Ter bevordering van de doorstroom, zeker in het tweede jaar van de ISK, is het mogelijk dat het ISK-traject gedeeltelijk uitbesteed wordt aan een reguliere school voor voortgezet onderwijs of aan een mbo-instelling. De leerling volgt dan nog steeds ISK-onderwijs, maar kan voor bepaalde praktijk- of zaakvakken al terecht in een reguliere onderwijsinstelling.

Leerroutes ISK in Nederland

In Nederland heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) aan LOWAN en het ITTA gevraagd om standaarden te formuleren die richting geven aan het onderwijsaanbod aan nieuwkomers. LOWAN en ITTA hebben op basis van acht uitstroomprofielen drie leerroutes beschreven. Per leerroute zijn er uitstroomprofielen voor de leeftijden 12-16 jaar en 16+. Aan elk profiel zijn NT2-doelen op basis van het Europees Referentiekader (ERK) en mogelijke vervolgopleidingen gekoppeld.

Zo worden leerlingen die route 1 volgen voorbereid op praktijkonderwijs of voortgezet speciaal onderwijs (12-16 jaar) of op begeleid werk of een inburgeringscursus (16+). Daarvoor wordt hun taalniveau in het Nederlands in de ISK tot minimaal A1 gebracht. Route 2 bereidt leerlingen voor op vmbo-basis (12-16 jaar) of op mbo niveau 1 of niveau 2 (16+). Daarbij hoort een streefniveau van A2 voor Nederlands. Route 3 bereidt leerlingen voor op vmbo-kader, -gemengde leerweg of -theoretische leerweg, op havo of op vwo (12-16 jaar). Oudere leerlingen kunnen via route 3 doorstromen naar mbo niveau 3 of 4, hoger beroepsonderwijs (hbo) of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). Leerlingen die route 3 hebben gevolgd, zouden op weg moeten zijn naar B1 of hebben B1 al behaald. Naast deze drie routes is er ook een Leerlijn Alfabetisering ontwikkeld voor leerlingen die onvoldoende gealfabetiseerd zijn (in het Latijnse schrift).

De leerroutes zijn niet verplicht, maar veel ISK's in Nederland maken er gebruik van, waardoor er meer uniformiteit is binnen het nieuwkomersonderwijs. Ook voor leerlingen bieden de routes houvast en perspectief tijdens hun tijd in een ISK.

Wetgeving en financiering

Zowel in Nederland als in Vlaanderen is er specifieke regelgeving voor de opvang van nieuwkomers in het onderwijs. Daaraan is ook financiering gekoppeld waardoor scholen extra bekostiging kunnen krijgen voor nieuwkomersleerlingen.

Vlaanderen

Om in aanmerking te komen voor de onthaalklas moeten leerlingen voldoen aan de volgende voorwaarden:

- ze zijn op 31 december volgend op de aanvang van het schooljaar minstens 12 jaar en nog geen 18 jaar;
- ze zijn maximaal één jaar ononderbroken in België;
- ze hebben het Nederlands niet als moedertaal of thuistaal;
- ze beheersen de onderwijstaal onvoldoende om de lessen goed te kunnen volgen;
- ze zijn maximaal negen maanden ingeschreven (juli en augustus niet inbegrepen) in een school met Nederlands als onderwijstaal.

Elke scholengemeenschap of individuele school kan OKAN inrichten. Sinds 2014 is het aantal scholen in Vlaanderen dat OKAN aanbiedt sterk gestegen. Volgens cijfers van het Agentschap voor Onderwijsdiensten steeg het aantal scholen van 46 in 2014 tot 168 in 2022.

Om het onthaalonderwijs te ondersteunen, worden scholen op twee manier gefinancierd. Ten eerste krijgen scholen per leerling uren voor onderwijzend personeel en vervolgschoolcoaches. Ten tweede krijgen ze middelen voor reguliere omkadering, werkingsmiddelen en uren voor godsdienst en/of niet-confessionele zedenleer.

Nederland

Nieuwkomers die in Nederland in de ISK starten worden ingeschreven in het reguliere voortgezet onderwijs. Er is geen eigen opleidingscode, de ISK is formeel geen aparte onderwijssoort.

Er zijn in Nederland ongeveer 120 ISK's, die in bijna alle gevallen officieel onderdeel zijn van een reguliere school voor voortgezet onderwijs. Qua locatie kan de ISK gehuisvest worden in het reguliere schoolgebouw, maar het nieuwkomersonderwijs kan ook in een apart gebouw ingericht worden. De ISK's hebben bijna altijd een regiofunctie.

De school krijgt voor de leerlingen die niet (ook) de Nederlandse nationaliteit hebben en korter dan 2 jaar in Nederland zijn, een nieuwkomersbekostiging via de 'Regeling aanvullende eerste opvang nieuwkomers vo'. De teldatum 1 oktober is bepalend voor de categoriebepaling, de wijze van betaling en de hoogte van het bedrag voor het daaropvolgende kalenderjaar. Als een leerling op 1 oktober minder dan een jaar in Nederland is, krijgt de school geen reguliere bekostiging maar een kwartaalbekostiging op basis van peildata. Als een leerling op die datum tussen een en twee jaar in Nederland is, volgt er wel reguliere bekostiging (en bijbehorende faciliteiten zoals de mogelijkheid voor speciaal onderwijs en leerwegondersteuning) aangevuld met een veel lager kwartaalbedrag per peildatum. Leerlingen die (ook) een Nederlandse nationaliteit hebben (zoals leerlingen uit Caribisch Nederland, vluchtelingen die snel een Nederlands paspoort krijgen, remigranten) krijgen alleen de reguliere bekostiging. Dit geldt ook voor de leerlingen die langer dan twee jaar in Nederland zijn.

De aankomstdatum in Nederland is leidend voor de nieuwkomersbekostiging. Dit leidt tot problemen als een leerling niet meteen naar school kan en er dus een groot tijdsverschil is met de eerste schooldag. Er gaat dan veel tijd van de extra bekostigde periode op de ISK verloren. Ook verhuizingen van met name vluchtelingen zorgen voor gaten in de schoolloopbaan van leerlingen, waardoor de daadwerkelijk genoten onderwijstijd feitelijk minder tot zelfs veel minder is dan twee jaar.

Curriculum

Tot de belangrijkste taken van het nieuwkomersonderwijs in zowel Nederland als Vlaanderen behoren taalverwerving van het Nederlands, voorbereiding op de doorstroom naar het vervolgonderwijs en bevordering van sociale integratie en participatie.

Vlaanderen

Als basis voor het curriculum van OKAN zijn in Vlaanderen sinds 2009 na te streven ontwikkelingsdoelen geformuleerd. Die doelen vallen uiteen in taalverwervingsdoelen, algemene doelen (o.a. ICT, leren leren, sociale vaardigheden en burgerschap) en attitudes. Er worden minstens 28 lessen ingericht. Van die 28 uur zijn er 24 uur voorzien voor Nederlands en 4 uur voor sport en levensbeschouwing. Scholen hebben daarnaast de ruimte om 4 bijkomende uren in te vullen, waardoor ze het lesaanbod kunnen verruimen naar 32 uur per week.

Verder organiseren OKAN-scholen zogenaamde 'snuffelstages'. Een OKAN-leerling volgt dan les in een reguliere klas waarnaar de leerling in de toekomst mogelijk doorstroomt.

Meestal wordt in Vlaanderen met zelf ontwikkeld lesmateriaal gewerkt. Dat geldt in veel gevallen ook

voor toetsen, aangezien er geen formele afspraken zijn over toetsing in OKAN.

Nederland

Er zijn wettelijk geen begin- en eindtermen voor de ISK geformuleerd. De eerder beschreven uitstroomprofielen en leerroutes (zie kader pagina 10) vormen voor de Onderwijsinspectie het kader. Bijna alle ISK's werken hiermee. De wijze waarop en mate waarin kan echter aanzienlijk verschillen.

Tijdens het eerste jaar op de ISK ligt de nadruk vooral op de taalverwerving in het Nederlands. Daarvoor worden specifieke lesmethodes gebruikt. Ook rekenen/wiskunde, sport, creatieve vakken, praktijkvakken zoals techniek en verzorging, en inburgering in Nederland kunnen deel uitmaken van het curriculum. Het tweede jaar op de ISK is meer gericht op de doorstroom; leerlingen krijgen dan ook zaak- en/of praktijkvakken uit het vervolgonderwijs.

Leerlingen leggen toetsen af om hun taalniveau te bepalen. Bijna alle ISK's gebruiken hiervoor het leerlingvolgsysteem Jij!, dat is ontwikkeld door Bureau ICE. Het taalniveau wordt uitgedrukt volgens het Raamwerk NT2 dat is gebaseerd op het ERK (Europees Referentiekader) en speciaal voor NT2-leerders is ontwikkeld.

Team

Zowel in Nederland als in Vlaanderen bestaat het team voor het nieuwkomersonderwijs uit verschillende profielen.

Vlaanderen

In Vlaanderen is het OKAN-team ingebed in een grotere schoolwerking, maar het werkt toch meestal autonoom. Het OKAN-team bestaat uit leerkrachten, een (aantal) vervolgschoolcoach(es) en vaak ook uit een leerlingbegeleider specifiek voor OKAN. Het team wordt doorgaans aangestuurd door een coördinator, maar die taak is niet formeel beschreven. Het aantal leerkrachten en vervolgschoolcoaches wordt bepaald door het aantal OKAN-leerlingen in de school.

Leerkrachten kunnen een lesopdracht aan een OKAN-school combineren met lesgeven in het regulier onderwijs, al komt dit in de praktijk slechts af en toe voor. Er is geen specifieke opleiding vereist voor leraren die in een onthaalklas willen lesgeven. In de praktijk betekent dat dat er leerkrachten met heel diverse profielen en vooropleidingen voor de klas staan.

Vervolgschoolcoaches zijn verantwoordelijk voor een vlotte doorstroom naar het regulier onderwijs (zie [kader pagina 10](#)). Naast hun formele taken, helpen

vervolgschoolcoaches leerlingen bij de oriëntatie op een vervolgschool, bijvoorbeeld door het organiseren van de eerdergenoemde snuffelstages.

Nederland

Het aantal functies binnen de ISK is afhankelijk van het aantal nieuwkomersleerlingen op de school. Er werken zowel taal- of NT2-docenten als vakdocenten. Velen van hen zijn pabo-afgestudeerden omdat ze met de NT2-lessen veel uren voor de klas staan en daarnaast ook verschillende vakken kunnen geven. Een pabodiploma geeft normaalgesproken geen bevoegdheid voor het voortgezet onderwijs, maar alleen voor het basisonderwijs. Sinds 2016 is er echter een beleidsregel waardoor leraren met een pabodiploma met aanvullende NT2-ervaring en bijscholing benoemd kunnen worden in het voortgezet onderwijs. Voor de dagelijkse leiding kan een teamleider of coördinator worden aangesteld, en soms behoort een zorgcoördinator ook tot het team. Samen met de mentor is die verantwoordelijk voor het welbevinden en de ontwikkeling van de leerling.

De specifieke functie van vervolgschoolcoach, zoals in Vlaanderen, bestaat in Nederland niet, maar die functie kan worden opgenomen door een uitstroombegeleider die zorgt voor een warme overdracht.

De doorstroom van nieuwkomers naar het vervolgonderwijs

Nadat leerlingen één tot twee jaar les hebben gevolgd in OKAN of ISK, is het de bedoeling dat ze doorstromen naar vervolgonderwijs dat aansluit bij hun competenties, ambities en interesses. Hoe kan een leerling zowel door het nieuwkomers- als door het vervolgonderwijs zo goed mogelijk ondersteund worden bij die overstap en het verdere traject in het vervolgonderwijs? Die vraag staat in wat volgt centraal. Voor de beantwoording ervan hebben we met verschillende OKAN-scholen, ISK's en vervolgscholen in Vlaanderen en Nederland gesproken. Uit de gesprekken bleek dat scholen heel wat inspanningen leveren om leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden, maar dat ze hierbij nog regelmatig tegen uitdagingen aanlopen. In wat volgt, beschrijven we eerst de uitdagingen die spelen bij de doorstroom van OKAN- en ISK-leerlingen naar het vervolgonderwijs. Daarna doen we een aantal aanbevelingen om het nieuwkomers- en vervolgonderwijs (nog) beter op elkaar te laten aansluiten. In de praktijk zien we verschillende voorbeelden en benaderingen die goed werken. Ook die praktijkvoorbeelden zetten we in deze tekst graag in de kijker. We sluiten af door concretere acties voor verschillende partijen te formuleren.

- Onvoldoende urgentiebesef bij vervolgscholen en gescheiden werelden
- Aanpak doorstroom verschilt
- Onvoldoende begeleiding van leerlingen na de doorstroom
- Te weinig passende kaders voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs

In wat volgt diepen we deze uitdagingen verder uit.

Uitdagingen

Uit de gesprekken die we hebben gevoerd, kwamen gedeelde uitdagingen naar voren bij de doorstroom van leerlingen uit het nieuwkomersonderwijs naar het vervolgonderwijs:

Onvoldoende urgentiebesef bij vervolgscholen en gescheiden werelden

Voor veel scholen is de instroom van nieuwkomers de laatste jaren een realiteit geworden. Desondanks ontbreekt bij vervolgscholen vaak nog het besef dat zij een belangrijke rol spelen in de verdere ontwikkeling van leerlingen uit het nieuwkomersonderwijs om een succesvolle schoolloopbaan voor hen te garanderen. De tweedetaalverwerving van leerlingen duurt immers veel langer dan de periode die de leerling doorbrengt in OKAN of ISK. Zo kan het 5-9 jaar duren om abstracte schooltaal volledig te verwerven. Ook nog jaren na de doorstroom naar het vervolgonderwijs hebben nieuwkomersleerlingen dus ondersteuning vanuit de school nodig. Daarvoor zijn middelen en expertise binnen de school zelf noodzakelijk. Dat urgentiebesef is niet op elke school voldoende aanwezig.

Scholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden, zijn vaak bereid (en in Vlaanderen ook verplicht) om expertise over passende ondersteuning te delen. Om die kennis ingang te doen vinden in het vervolgonderwijs, is het van belang dat vervolgscholen een open houding en verantwoordelijkheidsgevoel tonen. Zo niet, blijft het bij eenrichtingsverkeer vanuit het nieuwkomersonderwijs. Vervolgscholen hebben dus een verantwoordelijkheid richting leerlingen om hen zo goed mogelijk te begeleiden, ook in een reguliere klas. Het besef dat daarvoor soms maatwerk en extra ondersteuning nodig is, leeft nu nog niet in dezelfde mate bij alle scholen/leraren.

“Nieuwkomersleerlingen zijn eigenlijk al leerlingen van de vervolgscholen. In de ISK vangen wij ze maar tijdelijk op.”

Gerben Houwer
Directeur Ithaka

In het vervolgonderwijs geldt soms ‘onbekend maakt onbemind’ als het over nieuwkomersonderwijs gaat. Na de doorstroom komt het regelmatig voor dat het contact over een leerling stopt. Hierdoor blijven kansen om van elkaar te (blijven) leren binnen het vervolgonderwijs en het nieuwkomersonderwijs liggen. Ook voor het nieuwkomersonderwijs is het immers belangrijk om te weten welke competenties een leerling nodig heeft in een bepaalde onderwijsrichting. Daarvoor is uitwisseling van informatie cruciaal. Dat die uitwisseling nu te weinig gebeurt, heeft deels te maken met de privacywetgeving, maar zeker ook met een gebrek aan tweerichtingsverkeer. Daardoor is het lastig voor het nieuwkomersonderwijs om te reflecteren op het eigen beleid: worden leerlingen voldoende voorbereid op het vervolgonderwijs? Lukt het om passende vervolgscholen te vinden? Waar komen leerlingen uiteindelijk terecht?

“Vanaf de dag dat een leerling 18 jaar wordt, zou het volwassenenonderwijs (ALFA/NT2) deze leerlingen moeten opvangen. Dat is door het abrupte verlaten van hun veilige omgeving en de deels grote leeftidskloof niet altijd de meest passende oplossing voor deze leeftijdsgroep.”

Michael Lüders
Coördinator OKAN Roeselare

Leerlingen tussen 12 en 18 jaar vormen een heel diverse doelgroep. Deze verscheidenheid binnen het nieuwkomersonderwijs vraagt om doorlopende lijnen en warme contacten met alle denkbare onderwijsinstellingen waar die leerlingen vandaan komen of in terecht komen. Hoewel er in sommige gevallen sterke contacten en duurzame samenwerkingen zijn tussen het nieuwkomersonderwijs en vervolgscholen, zijn er ook scholen waar de contacten met OKAN- of ISK-scholen moeizamer verlopen. Door het ontbreken van een sterke connectie en uitwisseling van informatie en expertise met het basisonderwijs, worden bijvoorbeeld elfjarige leerlingen voor wie OKAN of ISK een passendere keuze is dan het basisonderwijs, onvoldoende doorverwezen. Hierdoor bestaat de kans dat ze kostbare tijd in

hun schoolloopbaan verliezen. Uit de gevoerde gesprekken werd daarnaast duidelijk dat het contact met andere onderwijsvormen, zoals het mbo, het volwassenenonderwijs en het buitengewoon/speciaal onderwijs soms moeizaam verlopen. Leerlingen die tot de oudste doelgroep (17+) behoren of specifieke onderwijsbehoeften hebben, dreigen daardoor een gepaste oriëntatie mis te lopen.

“Meer contact met andere leerlingen van andere opleidingen zou leuk zijn. Zij kunnen al Nederlands, daar leer je zelf ook veel van. Nu hebben we te weinig contact met Nederlandse leerlingen.”

ISK-leerling
Summa Plus Eindhoven

Tot slot zijn het nieuwkomersonderwijs en het vervolgonderwijs vaak ook letterlijk gescheiden werelden. Bij scholengroepen waar zowel nieuwkomers- als vervolgonderwijs wordt aangeboden, is het opvallend dat het nieuwkomersonderwijs vaak een eiland in de school is. De leerlingen zitten in een ander gebouw en er is weinig tot geen contact tussen nieuwkomers en leerlingen uit het vervolgonderwijs door bijvoorbeeld verschillende pauze- en eetmomenten. Ook leerlingen die ISK of OKAN volgen in een aparte school krijgen weinig mogelijkheden tot contact met

Nederlandstalige leerlingen. Aan de ene kant zorgt dit voor een veilige omgeving waar leerlingen rustig kunnen landen, aan de andere kant krijgen leerlingen zo minder kansen om hun Nederlands te oefenen met moedertaalsprekers en is de overstap naar het vervolgonderwijs daardoor groter.

Aanpak doorstroom verschilt

“Waar zien we de leerling op het einde van zijn schoolloopbaan? Dat zou veel meer de centrale vraag moeten zijn in plaats van de vraag of de leerling gaat slagen op het einde van het jaar. Op die manier denken over attestering zou leerlingen en leraren in het vervolgonderwijs veel ruimte geven.”

Hendrik Moeys
OKAN-coördinator SALCO Leuven

Om leerlingen zo goed mogelijk naar het vervolgonderwijs te kunnen oriënteren, is een brede blik op de competenties, interesses, talenten en het taalniveau van de leerling essentieel. Scholen in Nederland en Vlaanderen beschikken over verschillende instrumenten om een goed beeld van leerlingen te krijgen. Dat zijn onder meer toetsen, al dan niet gestandaardiseerd, die een inschatting geven van het taalniveau van leerlingen. Alleen het toetsen van taal is echter niet voldoende voor een volledig beeld. Het ontbreekt dan immers aan informatie over andere competenties die nodig zijn voor het vervolgonderwijs. Dat kan ervoor zorgen dat een leerling niet naar het meest passende vervolgonderwijs wordt begeleid. In veel gevallen gaat het dan om doorstroom naar een niveau onder het leerpotentieel van de leerling. Zo stromen in Nederland onevenredig veel leerlingen naar het vmbo, mbo niveau 1 (entreeopleiding) en het praktijkonderwijs door. Ook in Vlaanderen valt op dat leerlingen vaak – onterecht – naar richtingen binnen de arbeidsmarktfinaliteit worden georiënteerd.

Nadat er een vervolgschool is gekozen voor de leerling, vindt er idealiter een warme overdracht plaats van het nieuwkomersonderwijs naar het vervolgonderwijs. De manier waarop die overdracht wordt aangepakt, verschilt echter sterk tussen scholen. Veel OKAN- en ISK-scholen gebruiken een doorstroomdossier dat voor een leerling wordt ingevuld, aangevuld en doorgestuurd naar het vervolgonderwijs. De criteria voor zo'n dossier zijn niet formeel vastgelegd, al worden hier steeds vaker afspraken over gemaakt, bijvoorbeeld in Nederland op regionaal niveau en in Vlaanderen op niveau van de onderwijsverstrekker.

Naast het doorsturen van het doorstroomdossier, wordt een leerling soms ook voorgesteld in een gesprek tussen contactpersonen uit het nieuwkomers- en vervolgonderwijs, maar dat is zeker niet altijd het geval. Hoe kwalitatief die overdracht verloopt, via het dossier of persoonlijke contacten, hangt af van de school. De mate waarin ouders bijvoorbeeld worden meegenomen in de overdracht wisselt, net als de betrokkenheid van verschillende leraren uit het vervolgonderwijs. In Vlaanderen is een warme overdracht de specifieke taak van de vervolgschoolcoach. Die functie en de invulling ervan is vastgelegd door de overheid (zie kader pagina 10). In de praktijk valt op dat desondanks niet iedere OKAN-school de functie op eenzelfde manier invult. Veel vervolgschoolcoaches begeleiden ex-OKAN-leerlingen op de vervolgschool individueel. Meer en meer wordt echter de focus verlegd naar expertiseontwikkeling van het schoolteam in de vervolgschool, wat op termijn een grotere impact kan hebben.

“Het was een heel grote overgang vanuit de ISK naar het regulier onderwijs. Ineens kreeg ik allemaal nieuwe vakken en die waren ook nog van een hoger niveau in het Nederlands. Dat was heel moeilijk voor mij.”

Ex-ISK-leerling
Johan de Witt Scholengroep

Onvoldoende begeleiding van leerlingen na de doorstroom

“Leerlingen slaan zich er vaak wel doorheen, maar het zou wel soepeler kunnen als er meer begeleiding mogelijk was. Bijvoorbeeld door voor een les even de nodige vaktaal met hen door te nemen.”

Hans Brandwacht
Teamleider ISK Pantarijn

“Je moet niet bang zijn om vragen te stellen en veel hulp te vragen. Je moet wel goed nadenken aan wie je de vragen stelt: een leerkracht die je vertrouwt en die jou wil helpen. En je moet die hulp accepteren. Je moet proberen, je moet je best doen, je moet jezelf blijven en denken ‘dit is een kans die ik krijg’”.

Ex-OKAN-leerling
RHIZO Zorgkrachtschool

In de aanloop naar de doorstroom is het belangrijk om ook het perspectief van de leerling niet uit het oog te verliezen. Tijdens onze gesprekken met leerlingen gaven zij aan dat de overstap naar het vervolgonderwijs vaak erg groot is. Niet alleen komt een leerling terecht in een nieuwe omgeving met nieuwe klasgenoten en leraren, maar ook het vakkenpakket verandert. Leerlingen moeten zich aanpassen aan de cultuur van de nieuwe school, zich snel school- en vaktaal eigen maken en tegelijkertijd gaat de ontwikkeling van hun Nederlands ook nog gewoon door. Op die overstap worden leerlingen niet altijd even grondig voorbereid, waardoor ze zich in het vervolgonderwijs aan hun lot overgelaten voelen.

Uit diverse gesprekken bleek dat de manier waarop nieuwkomers in het vervolgonderwijs worden opgevangen erg schoolafhankelijk is. Zo zijn er vervolgscholen die meteen in hoge mate zelfredzaamheid van de leerling verwachten. Aan de andere kant zijn er scholen die uitgebreide ondersteuning bieden, bijvoorbeeld door te werken met vaste aanspreekpunten voor nieuwkomersleerlingen of individuele trajecten aan te bieden. Via een schoolbreed taalbeleid kan enerzijds structurele ondersteuning voor NT2-leerlingen voorzien worden en anderzijds handvatten aan leraren geboden worden. Zo'n taalbeleid is er echter nog niet op elke school, net zoals de nodige expertise over tweedetaalverwerving.

“Vooral de laatste jaren hebben we gemerkt dat vervolgscholen worstelen met het bieden van de juiste ondersteuning aan ex-ISK-leerlingen. Er lijkt wel steeds meer besef te komen dat dit een gedeelde verantwoordelijkheid van nieuwkomers- en vervolgonderwijs is.”

Saskia Stellingsma
Coördinator Expertisecentrum Anderstaligen
Groningen

Dat er behoefte is aan meer expertise, blijkt uit de vele vragen van vervolgscholen aan nascholingsinitiatieven en onderwijsbegeleidingsdiensten. Scholen krijgen immers steeds vaker te maken met leerlingen die doorstromen vanuit het nieuwkomersonderwijs. Zowel taal- als zaakvakleraren kunnen daardoor handelingsverlegenheid ervaren en hebben dus een groeiende behoefte aan expertise over tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven.

Het nieuwkomersonderwijs en het vervolgonderwijs werken met verschillende referentiekaders en hebben dus andere verwachtingen, ook ten opzichte van elkaar. Eén en ander is vaak te herleiden tot onvoldoende kennis over taalverwerving. Taalverwerving verloopt immers niet lineair en verschilt ook per leerling. Zoals eerder aangegeven kan de verwerving van het schoolse register tot een vergelijkbaar niveau van Nederlandstalige leeftijdsgenoten tot wel negen jaar duren. Ook de schoolse taalvaardigheden in de eigen taal, of de Engelse taalvaardigheid van leerlingen, spelen hierbij een rol. Soms krijgen leerlingen van wie het Nederlands na een of twee jaar in het nieuwkomersonderwijs heel snel evolueert in het vervolgonderwijs toch te horen dat hun Nederlands tekortschiet. Er ontbreekt dus een gemeenschappelijke uitgangspunt: welk taalniveau kan de school verwachten van een leerling die twee jaar nieuwkomersonderwijs gevolgd heeft? Welke schoolse taalcompetentie hoort bijvoorbeeld bij een leerling die een A2-niveau bereikt heeft? De leerroutes die LOWAN en ITTA in Nederland ontwikkelden, kunnen daar een antwoord op bieden, maar zijn vaak niet bekend bij vervolgscholen.

Te weinig passende kaders voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs

“Een deel van de leerlingen legt een NT2-examen af en daar zie je dat die leerlingen echt een NT2-leerlijn nodig hebben. Een mooie doorlopende lijn NT2 naast de reguliere vakken houden, voor degenen die dat nodig hebben, dat zou moeten.”

Anne Segeren
Algemeen directeur Johan de Witt
Scholengroep

Om het onderwijs vorm te geven worden zowel in het nieuwkomersonderwijs als in het vervolgonderwijs doelen en leerlijnen gebruikt. In het nieuwkomersonderwijs wordt de leerling benaderd als tweedetaalleerder. In het vervolgonderwijs wordt de leerling echter beoordeeld aan de hand van doelen en eindtermen die in principe werden opgesteld voor leerlingen die het Nederlands als eerste taal hebben. Die verschillende benaderingen zorgen bij de doorstroom voor een aantal moeilijkheden. Zo krijgt een leerling te maken met heel wat nieuwe vakken, elk met zijn specifieke vaktaal. Voor het nieuwkomersonderwijs is het een uitdaging om leerlingen op al die vakken voor te bereiden, aangezien nog veel tijd opgaat aan het leren van algemeen dagelijkse taal. Daarnaast zijn lesmaterialen voor het vak Nederlands in het vervolgonderwijs gericht op moedertaalsprekers en wordt de NT2-leerlijn van leerlingen daardoor niet voortgezet.

“Dankzij de leerroutes van LOWAN en ITTA weten we waar we naartoe moeten werken.”

Irene Duden
Teamleider ISK Walcheren

Inhoudelijke afstemming tussen nieuwkomers- en vervolgonderwijs is wenselijk om de doorstroom zo soepel mogelijk te laten verlopen. Wanneer het vervolgonderwijs weet wat een leerling al heeft geleerd, kan daar beter op ingespeeld worden. Andersom kan het nieuwkomersonderwijs beter voorbereiden op het vervolgonderwijs wanneer doelen en leerlijn inhoudelijk beter op elkaar aansluiten.

In Nederland zijn de uitstroomprofielen die door LOWAN en ITTA zijn ontwikkeld (zie kader pagina 10) hiervoor bedoeld. In Vlaanderen ontbreken dergelijke leerlijnen en ontwikkelen OKAN-scholen daarom soms eigen instrumenten of maken ze gebruik van de Nederlandse uitstroomprofielen. De ontwikkelingsdoelen die in Vlaanderen voor het nieuwkomersonderwijs gelden, sluiten momenteel onvoldoende aan bij de verschillende finaliteiten van het vervolgonderwijs en zijn weinig concreet. Je ziet daarom dat scholen vaak zelf aan de slag gaan met een concretisering van de doelen. Ook de ontwikkeling van leerlijnen en lesmateriaal dat geschikt is voor nieuwkomers, gebeurt vooral in Vlaanderen soms op school-, lokaal of regionaal niveau. De mooie producten die dit oplevert, zouden nog veel meer verspreid kunnen worden. Hierdoor kunnen scholen gebruikmaken van elkaars werk en expertise.

“Heel veel leerkrachten in het vervolgonderwijs weten niet wat er allemaal kan. Een ex-OKAN-leerling heeft recht op heel wat ondersteuning, bijvoorbeeld remediërende en dispenserende maatregelen. Een deel van onze job is om leerkrachten wegwijs te maken in de mogelijkheden die er zijn.”

Hannah Leyns
Vervolgschoolcoach HTISA

Daarnaast wordt in het vervolgonderwijs op dit moment nog onvoldoende gebruikgemaakt van de mogelijkheden tot flexibiliteit en maatwerk die vanuit de overheid geboden worden. Er kunnen, afhankelijk van de behoefte van de leerling, individuele trajecten opgesteld worden, bijvoorbeeld trajecten waarbinnen bepaalde vakken vervangen worden door extra uren Nederlands. Niet alle scholen zijn hiervan even goed op de hoogte.

Dat de begeleiding van nieuwkomers door vervolgscholen sterk verschilt, komt ook doordat bij doorlichtingen van de inspectie die begeleiding niet specifiek wordt geëvalueerd. Scholen hebben daardoor geen kader waarop ze hun beleid kunnen baseren.

Ten slotte is er sterke behoefte aan veel meer onderzoek naar succesfactoren voor de doorstroom van leerlingen uit het nieuwkomersonderwijs naar het vervolgonderwijs en de begeleiding daarna. Op dit moment gebeurt er weinig (grootschalig) onderzoek naar deze doelgroep. Meer beschikbare data over de schoolloopbanen van leerlingen kan diepgaander onderzoek mogelijk maken.

Aanbevelingen

Vanuit de uitdagingen die hierboven beschreven zijn, doen we een aantal aanbevelingen voor een kwalitatieve doorstroom van leerlingen uit het nieuwkomersonderwijs naar het vervolgonderwijs:

- Zorg voor gedeelde verantwoordelijkheid en tweerichtingsverkeer
- Zet in op ontwikkelingsgerichte beeldvorming en doorlopende monitoring
- Veranker de criteria voor een warme overdracht
- Bied maatwerk in het vervolgonderwijs
- Professionaliseer elke leraar op het gebied van tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven
- Zet in op meer onderzoek naar en ondersteuning voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs

We lichten elke aanbeveling hieronder verder toe.

Zorg voor gedeelde verantwoordelijkheid en tweerichtingsverkeer

Door de exponentiële groei van het aantal nieuwkomers neemt het besef toe dat ook vervolgscholen verantwoordelijkheid hebben in de begeleiding van nieuwkomersleerlingen. Het nieuwkomersonderwijs is er vooral om leerlingen een eerste kennismaking met het Nederlands en het schoolsysteem te bieden en hen vervolgens zo goed mogelijk te begeleiden naar het vervolgonderwijs. De verantwoordelijkheid voor de schoolloopbaan van de leerling ligt uiteindelijk bij het vervolgonderwijs. Schoolbesturen en -directies spelen daarin een bepalende rol.

Om in het vervolgonderwijs de juiste ondersteuning te kunnen bieden, is het van belang dat scholen voor, tijdens en na de doorstroom afstemmen met OKAN- of ISK-scholen. Structurele samenwerkingen zijn daarin cruciaal. Daardoor ontstaan nauwe contacten en wordt expertisedeling mogelijk. Door dit tweerichtingsverkeer komt leren van elkaar centraal te staan.

Naast structurele samenwerking tussen het nieuwkomers- en vervolgonderwijs zijn ook

duidelijke beleidsmaatregelen over de opvang en begeleiding van nieuwkomersleerlingen in het vervolgonderwijs zelf nodig. Die maatregelen worden bij voorkeur vastgelegd op bestuurlijk en schooloverstijgend niveau. Uit de gesprekken blijkt dat op vervolgscholen waar de opvang van nieuwkomersleerlingen het beste loopt, de directie hier veel belang aan hecht en het daardoor ook prioriteert.

Die beleidsmaatregelen omvatten onder andere een taalbeleid dat alle leerlingen ten goede komt, zonder de specifieke behoeftes van nieuwkomersleerlingen uit het oog te verliezen. Daarvan is de Drieslag NT2, ontwikkeld door ITTA, een voorbeeld ([kader pagina 23](#)). In zo'n taalbeleid wordt gewezen op de verantwoordelijkheid van alle leraren als het gaat om de taalontwikkeling van de leerlingen. Daarnaast wordt ook beschreven welke taken specifiek bij het vak Nederlands liggen en ten slotte welke extra taalondersteuning voor ex-OKAN/ISK-leerlingen wordt geboden.

Om dit allemaal in goede banen te leiden, is er personeel nodig dat specifiek uren krijgt voor de opvang en begeleiding van nieuwkomersleerlingen. Uit verschillende gesprekken met leerlingen bleek dat het voor hen belangrijk is om te weten bij wie ze terecht kunnen met hun vragen. Dit draagt bij aan hun welbevinden en bijgevolg ook aan een succesvolle doorstroom. Afhankelijk van het aantal nieuwkomersleerlingen, kan het om één of meerdere medewerkers gaan. Zo'n aanspreekpunt kan tegelijk ook de contactpersoon zijn voor de verschillende ISK- of OKAN-scholen. Ook voor collega's van de eigen school is een collega bij wie ze terecht kunnen belangrijk, bijvoorbeeld als zij vragen hebben over de begeleiding van een nieuwkomersleerling binnen hun eigen vak. Het is aanbevolen om het takenpakket van deze begeleider(s) duidelijk te omschrijven en, indien mogelijk, te proberen om daar een duurzame opdracht van te maken. Een aanspreekpunt dat elk schooljaar wisselt, staat een succesvolle opvang en begeleiding in de weg.

Drieslag NT2: handvatten voor de organisatie van de (vervolg)schoolomgeving

De drieslag NT2 werd door ITTA ontwikkeld om de (vervolg)schoolomgeving in te richten, zodat leerlingen zoveel mogelijk kansen krijgen om hun taal en kennis te ontwikkelen. De drieslag beschrijft de begeleiding van de leerling in drie 'slagen': taal in alle vakken, taal bij de les Nederlands en extra taalondersteuning. De Drieslag NT2 maakt ook expliciet ruimte voor extra ondersteuning voor de NT2-leerling in het rooster (individueel of in een groepje, verplicht of vrijblijvend etc.).

Sint-Albertuscollege (SALCO): ex-OKAN-ankers

Om meer impact te hebben op de begeleiding van leerlingen na de doorstroom, werkt het team van vervolgschoolcoaches van SALCO Leuven sinds een aantal jaren met zogenaamde 'ankerfiguren' op de vervolgscholen zelf. Om dit te faciliteren, geeft SALCO aan de vervolgschool per ankerfiguur een aantal uren uit de eigen werking. Sommige vervolgscholen investeren zelf ook nog extra uren in de ankerfiguur.

Een ankerfiguur is een vast aanspreekpunt voor ex-OKAN-leerlingen op school. De taak van de ankerfiguur bestaat erin om vragen van ex-OKAN-leerlingen te beantwoorden, de extra begeleiding voor die leerlingen op school te faciliteren en om een plan op te stellen om de expertise van het lerarenteam op de vervolgschool verder uit te bouwen. Ankerfiguren komen samen in een netwerk dat wordt begeleid door de vervolgschoolcoaches van SALCO. Daarnaast kunnen de ankerfiguren een beroep doen op de vervolgschoolcoaches voor ondersteuning bij de uitbouw van hun begeleidingsplan voor leerlingen en voor een nascholingsplan voor leraren.

Etty Hillesum Lyceum: onderwijsassistent als brugfiguur tussen ISK en vervolgonderwijs

Het Etty Hillesum Lyceum in Deventer heeft al lang ervaring met ISK-onderwijs. Het besef dat leerlingen na gemiddeld twee jaar ISK niet 'uitgeleerd' zijn, was daarbij altijd aanwezig. Sinds een aantal jaren heeft de school daarom een onderwijsassistent in dienst die zowel werkzaam is binnen de ISK-afdeling als in de reguliere tak van de school. Leerlingen kennen de assistent al sinds de ISK-klas en weten dat ze er altijd bij terecht kunnen nadat ze zijn doorgestroomd. De onderwijsassistent biedt ondersteuning rond school- en vaktaal en staat ook klaar voor collega's met vragen. Dankzij bekendheid met de inhoud van zowel de ISK-lessen als de vakken in het vervolgonderwijs, is de assistent de ideale brugfiguur.

ISK Piter Jelles: intensieve samenwerking met het mbo

Een aantal jaar geleden stroomde een grote groep 16+-leerlingen binnen in de ISK in Leeuwarden. Zij konden niet meer instromen in het voortgezet onderwijs, maar hadden het tegelijkertijd ook moeilijk in het mbo. Vanuit die noodzaak ontstond een intensieve samenwerking tussen het mbo en de ISK. Voor vakken als Nederlands en rekenen volgden de leerlingen nog les op de ISK, maar loopbaan- en praktijkvakken volgden ze al op het mbo. Ook ging een docent vanuit de ISK mee naar het mbo om daar de loopbaanlessen en de stagebezoeken te verzorgen. De docenten van de ISK werden zich zo heel bewust van wat een leerling moet kunnen om op het mbo te floreren, bijvoorbeeld op het gebied van vaktaalwoordenschat. Dankzij die goede samenwerking kunnen snelle leerders ook doorstromen naar de hogere niveaus van het mbo.

Zet in op ontwikkelingsgerichte beeldvorming en doorlopende monitoring

Na een periode van landen en wennen in het nieuwkomersonderwijs, is het van belang dat een zo gedetailleerd mogelijk dossier van de leerling wordt opgebouwd. Daarbij is brede beeldvorming rond de competenties, interesses en persoonlijkheid van de leerling noodzakelijk. Daarnaast is het wenselijk dat ook het toekomstperspectief, de mogelijkheden en de ambities van de leerling meegenomen worden, in overleg met ouders en/of begeleiders en natuurlijk met de leerling zelf. Al deze informatie is van belang voor de begeleiding van de leerlingen in de nieuwkomersklas en de keuze van de vervolgschool. Verzameling ervan in een dossier voor het vervolgonderwijs biedt dan ook meerwaarde.

Op basis van deze informatie gaat een nieuwkomersschool idealiter in gesprek met de leerling, ouders en/of begeleiders over mogelijke vervolgscholen. Daarbij is het belangrijk om als school hun stem mee te nemen in de uiteindelijke beslissing. Leerlingen en ouders informeren over de mogelijkheden en het Nederlandse/Vlaamse schoolstelsel is daarin van wezenlijk belang. Via snuffelstages of meeloopdagen kunnen leerlingen ook alvast kennismaken met het vervolgonderwijs.

In het ontwikkelingsgerichte dossier dat het nieuwkomersonderwijs voor leerlingen opstelt, wordt al deze informatie meegenomen. Essentieel is dat in het vervolgonderwijs op dit dossier wordt voortgebouwd en dat ook die ontwikkelingsgerichte aanpak wordt doorgezet. Bij zo'n aanpak hoort hoge verwachtingen hebben van leerlingen. Het is immers maar in zeldzame gevallen dat een leerling op het moment van de doorstroom al alle competenties verworven heeft om volledig te kunnen meedraaien in het gekozen vervolgonderwijs. Zo is de taalontwikkeling nog volop bezig, zeker als het gaat over specifieke vak- en schooltaal. Ook de kennisontwikkeling die nodig is voor de desbetreffende richting staat voor sommige leerlingen nog maar in de beginfase. Daarnaast spelen ook andere competenties een rol, zoals executieve vaardigheden en digitale geletterdheid. Het gaat met andere woorden om het groeipotentieel van een leerling in een bepaalde richting en niet om competenties die te behalen zijn op een bepaald moment. Daarom is het belangrijk dat het team op de vervolgschool in contact blijft met het nieuwkomersonderwijs over de ontwikkeling van de leerling: niet enkel direct na de doorstroom, maar tot het einde van de schoolloopbaan van de leerling.

ISK Ithaka: brede intake en ontwikkelingsgerichte aanpak

ISK Ithaka in Utrecht hanteert een uitgebreide intake voor leerlingen tijdens de startperiode in de ISK. Een brede intake is van belang om leerlingen een duidelijk perspectief te kunnen bieden en als school ontwikkelingsgericht te kunnen werken. Daarbij is het belangrijk om hoge verwachtingen van leerlingen te hebben en daarnaar te handelen. Bij de doorstroom van leerlingen probeert Ithaka die verwachtingen ook door te geven aan het vervolgonderwijs: leerlingen hebben nog niet hetzelfde taalniveau als hun leeftijdsgenoten maar maken wél een heel steile leercurve door.

ISK Walcheren: werken met duidelijke doelen en methoden vervolgonderwijs

ISK Walcheren in Middelburg werkt met de leerroutes van LOWAN en ITTA (zie kader pagina 10). In het eerste jaar van de ISK ligt de nadruk op het leren van het Nederlands aan de hand van NT2-methodes. Tijdens het tweede jaar van de ISK worden de leerlingen zoveel mogelijk voorbereid op het vervolgonderwijs door, passend bij het uitstroomprofiel van de leerling, al specifieke vakken uit het vervolgonderwijs aan te bieden, bijvoorbeeld Engels, wiskunde, geschiedenis, maar ook techniek of koken. Voor die specifieke vakken wordt gewerkt met methodes uit het vervolgonderwijs, om de overstap voor de leerling te verzachten. Daarbij wordt ook expliciet aandacht besteed aan de specifieke vaktaal van de verschillende vakken.

ISK Pantarijn: toekomsttraining voor ISK-leerlingen

In samenwerking met Stichting Nieuwlander biedt Pantarijn in Wageningen ISK-leerlingen een toekomsttraining aan. Gedurende een aantal weken gaan leerlingen samen aan de slag om zich voor te bereiden op hun toekomst: waar willen ze naartoe, hoe werkt het in het vervolgonderwijs, hoe kunnen ze zichzelf presenteren, enz. Er worden ook bijeenkomsten voor ouders georganiseerd, waar mogelijk in verschillende talen. Zo worden ook ouders betrokken bij de voorbereiding op de doorstroom en de keuze voor een passende school. Het programma van de stichting is een mooie aanvulling op de loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) van de school.

HTISA: warme overdracht en taaldoelen in doorstroomdossier

Bij de doorstroom van leerlingen vanuit OKAN naar het vervolgonderwijs vindt HTISA Gent een warme overdracht heel belangrijk. Leerlingen maken kennis met het vervolgonderwijs via toekomstvakken en snuffelstages. Samen met de vervolgschoolcoach en hun ouders of begeleiders denken ze na over een passende vervolgschool. De vervolgschoolcoach helpt bij de overstap en geeft informatie door aan de nieuwe school via een doorstroomdossier. De OKAN-afdeling van HTISA heeft een eigen concretisering gemaakt van de ontwikkelingsdoelen voor OKAN: ze werken met vijf taalfases. Per fase zijn er doelen geformuleerd voor de verschillende taalvaardigheden. In het doorstroomdossier worden de behaalde doelen van leerlingen meegegeven. Zo weet het vervolgonderwijs welke vaardigheden een leerling al onder de knie heeft.

Veranker de criteria voor een warme overdracht

Zowel binnen het nieuwkomersonderwijs als het vervolgonderwijs is vandaag al ruime aandacht voor de overdracht van leerlingen. De kern van die overdracht vormt het doorstroomdossier. Om voor meer uniformiteit in de doorstroomdossiers te zorgen, is schooloverstijgende samenwerking tussen OKAN-/ISK-scholen en vervolgonderwijs nodig. Daarbij zou formeel vastgelegd moeten worden aan welke criteria een dossier moet voldoen en wat er daarnaast nog bij een warme overdracht hoort. Op die manier wordt erover gewaakt dat alle nieuwkomersleerlingen dezelfde kansen krijgen bij hun overstap van het nieuwkomers- naar het vervolgonderwijs.

Naast uitwisseling van informatie is het bijvoorbeeld ook belangrijk om een startgesprek met alle partijen vast te leggen. Bij zo'n gesprek zijn dan de contactpersonen vanuit zowel het nieuwkomers- als het vervolgonderwijs aanwezig, maar ook de leerling en diens ouders of begeleiders. Die kennismaking gebeurt idealiter zo snel mogelijk om de overgang minder bruusk te maken. Ook na de overdracht staan beide contactpersonen nog met elkaar in contact en weet de leerling bij wie die waarvoor terecht kan.

Door het volgen van stages, het meedoen met een aantal specifieke vakken, en het contact met buddy's uit het vervolgonderwijs, weten leerlingen al wat ze kunnen verwachten na de overstap en wordt die overstap zachter.

Bied maatwerk in het vervolgonderwijs

Dankzij de brede beeldvorming en de warme overdracht kunnen leerlingen in het vervolgonderwijs veel beter op maat worden begeleid. Maatwerk bieden begint bij nadenken over welke brede basisondersteuning aan alle leerlingen wordt geboden en is onderdeel van het taalbeleid van een school. In de basisondersteuning kunnen schoolbrede afspraken opgenomen worden over bijvoorbeeld de ondersteuning tijdens toetsen, pre-teaching van vakteksten, de inzet van taalsteun, het geven van heldere feedback, de opbouw en opmaak van zelfgemaakt leermateriaal, of het inzetten van thuishalen tijdens het leerproces.

Voor leerlingen die net uit het nieuwkomersonderwijs komen – maar ook andere leerlingen die daar nood aan hebben – kan vervolgens worden nagedacht over welke extra faciliteiten nodig zijn, bijvoorbeeld alternatieve examinering, mondelinge toelichting en meer tijd bij evaluatie, aangepaste opdrachten of dispensatie bij bepaalde leerstofonderdelen.

Voor nieuwkomersleerlingen is er vanuit de overheid ook enige flexibiliteit mogelijk. Dat kan bijvoorbeeld gaan over het vervangen van een bepaald vak door extra uren Nederlands of heel bewust omgaan met de leerstof die zeker aangeboden moet worden in functie van het volgende jaar. Vervolgscholen zouden beter op de hoogte moeten zijn van die mogelijkheden, waardoor ze leertrajecten voor elke leerling op maat kunnen uitwerken.

Alle maatregelen samen maken onderdeel uit van een plan dat de basis vormt voor de begeleiding op maat van leerlingen. Het herbekijken en evalueren van dit plan vereist een regelmaat. Zo kan bijvoorbeeld nagedacht worden over welke maatregelen niet meer nodig zijn en dus kunnen worden afgebouwd. Op die manier wordt ook voor de leerling de eigen ontwikkeling zichtbaar.

RHIZO Zorgkrachtschool: begeleidingsplan anderstalige nieuwkomers

De RHIZO Zorgkrachtschool in Kortrijk voorziet een brede basisbegeleiding in de vorm van talige ondersteuning voor alle leerlingen, bijvoorbeeld het aanbieden van correctiesleutels, schoolse afspraken voor de opmaak en het taalgebruik van lesmateriaal met inbegrip van een verklarende begrippenlijst, het aanbieden van stappenplannen en heldere instructies, of begeleiding op vaste momenten in het open leercentrum. Leerlingen voor wie deze brede basisbegeleiding niet volstaat, krijgen een extra begeleidingsplan met verhoogde begeleiding voor de specifieke leerbehoefte die de leerling heeft. Zo bestaat er ook een specifiek begeleidingsplan voor anderstalige nieuwkomers, waarin onder meer het gebruik van spellingskaarten, aangepaste opdrachten, vertaalssoftware en mondelinge toelichting bij evaluatie is opgenomen. Leerlingen die nog meer behoefte aan ondersteuning hebben, kunnen een begeleidingsplan op maat krijgen. Door dit begeleidingsbeleid van de vervolgschool, kan voor elke ex-OKAN-leerling de gepaste begeleiding worden voorzien. De school denkt ook altijd na over hoe bepaalde ondersteuning weer kan worden afgebouwd om de leerling te laten groeien.

Johan de Witt Scholengroep: snelle doorstroom en flexibiliteit in het vervolgonderwijs

De Johan de Witt Scholengroep is een grote school in Den Haag die alle mogelijke types voortgezet onderwijs aanbiedt, waaronder ISK. Daardoor is het mogelijk om ISK-leerlingen binnen de eigen school door te laten stromen naar verschillende niveaus. De school zet in op een versnelde doorstroom, meestal binnen een jaar, waardoor leerlingen sneller mee kunnen doen met het reguliere onderwijs. Dat betekent dat er ook na de doorstroom nog flexibiliteit en maatwerk nodig is. Soms heeft een leerling langer nodig om een goede taalbasis op te bouwen. Het is dan mogelijk om later 'op te stromen' naar een ander onderwijstype zonder eerst een diploma te halen (bijvoorbeeld van mavo naar havo). Daarnaast biedt Johan de Witt, als onderdeel van het experiment "Regelluwe scholen", leerlingen de mogelijkheid om, naast het reguliere eindexamen Nederlands, het Staatsexamen NT2 of het CNaVT-examen op C1-niveau af te leggen. Ook extra NT2-ondersteuning na de doorstroom is een mogelijkheid op de school.

OKAN Roeselare Wereldklasse: schakelklassen

Via schakelklassen specifiek voor 17+-leerlingen wil OKAN Roeselare Wereldklasse leerlingen de kans geven om door te stromen naar een vervolg dat bij hen past. Dat kan een vervolgschool in het secundair onderwijs zijn, het volwassenenonderwijs, maar ook de arbeidsmarkt. De schakelklassen worden ingericht op maat van de leerlingen, focussen op hun talenten en zijn ontwikkel- en competentiegericht. De leerling neemt daarin verantwoordelijkheid voor zijn leerproces door een persoonlijk ontwikkelingsplan op te stellen en wordt daarbij gecoacht door trajectbegeleiders (vervolgschoolcoaches). Binnen de schakelklassen wordt vooral ingezet op het functioneel leren van het Nederlands. Zo worden bijvoorbeeld ook lessen Nederlands voor theorie rijbewijs gegeven en wordt proactief ingezet op psychosociale begeleiding en integratie in de maatschappij via diverse projecten gedurende het schooljaar. Om voor een breed draagvlak voor de schakelklassen 17+ te zorgen, zette de OKAN-school een breed samenwerkingsverband op tussen de school, Provincie West-Vlaanderen, de stad, Agentschap Integratie en Inburgering, centra voor volwassenenonderwijs, Huis van het Leren, vrijetijdsorganisaties, ... Daarnaast wordt ook aandacht besteed aan zelfstandig leven en wonen. De trajectbegeleider vormt daarbij de schakel tussen de leerling en een instantie als OCMW en VDAB.

Professionaliseer elke leraar op het gebied van tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven

Om leraren voor te bereiden op de talige diversiteit die tegenwoordig een realiteit is in elke klas, is het cruciaal om alle leraren-in-opleiding handvatten te bieden voor de omgang met meertalige leerlingen. Concreet betekent dat dat er in elke opleiding aandacht wordt besteed aan het proces van (tweede)taalverwerving, de omgang met meertaligheid, en taalontwikkelen lesgeven. Die kennis komt nieuwkomersleerlingen ten goede, maar eigenlijk heeft elke leerling baat bij een taalbewuste leraar. Idealiter maken leraren-in-opleiding ook daadwerkelijk kennis met het nieuwkomersonderwijs, bijvoorbeeld tijdens een specifieke stage waarin ze hun theoretische kennis kunnen koppelen aan de praktijk.

Ook gedurende de loopbaan is het belangrijk om hier aandacht voor te blijven hebben, zowel in de startbegeleiding, zodat nieuwe leraren meteen mee zijn in het taalbeleid en de aanpak van een school, als in verdere professionalisering. Om die professionalisering te borgen, is een visie op de ontwikkeling van leraren in de school van belang. Hiervoor kan ook worden samengewerkt met scholen die nieuwkomersonderwijs aanbieden, vanwege hun specifieke expertise. Dit biedt opnieuw kansen voor uitwisseling en tweerichtingsverkeer. In Vlaanderen is dit een specifieke opdracht van de vervolgschoolcoaches.

De diversiteit in de Vlaamse en Nederlandse klassen heeft zich tot nu toe nog maar weinig vertaald in diversiteit vóór de klas. Kennismaken met rolmodellen kan voor leerlingen nochtans een stimulans zijn. Meer ex-OKAN/ISK-leerlingen in de lerarenopleidingen en uiteindelijk voor de klas is dus wenselijk.

Summa Plus: NT2-expertise in alle instituten

Binnen de mbo-instelling Summa College in Eindhoven wordt vanuit de nieuwkomersafdeling NT2-ondersteuning voorzien voor alle locaties. Er zijn personele middelen beschikbaar voor begeleiding van leerlingen na de doorstroom naar een reguliere mbo-opleiding. Daarnaast bieden de NT2-ondersteuners ook training en kennisdeling aan voor docenten binnen de instelling. Het is de bedoeling dat elk Summa-instituut uiteindelijk zelf de begeleiding van nieuwkomers of andere leerlingen met een NT2-achtergrond kan borgen. Vakdocenten kunnen zich ook inschrijven voor een NT2-opleiding.

Panorama: professionalisering van leraren op het gebied van taalgericht vakonderwijs

Op Panorama in Antwerpen wordt er op een structurele manier aandacht besteed aan de professionalisering van leraren op het gebied van taalgericht vakonderwijs. Tot een paar jaar geleden was deze professionalisering een vrije keuze van de leraar. Vanwege de grote en groeiende talige diversiteit op de school beschouwt de directie deze professionalisering niet langer als vrijblijvend, maar als een noodzaak. Tijdens sollicitatiegesprekken wordt al gepeild naar hoe vertrouwd een leraar is met taalgericht vakonderwijs. Indien de directie aanvoelt dat hier nog groeikansen liggen, wordt van die leraar verwacht de professionalisering te volgen. Die wordt vormgegeven door ervaren leraren in taalgericht vakonderwijs van de school zelf. Zij begeleiden de startende leraren en gaan ook op klasbezoek. Dat wordt niet als stresserend of bedreigend ervaren, integendeel. Er zit een zekere vorm van structuur in: een begeleider gaat twee uur per week mee in de klas met de startende leraar. Er is een voorgesprek waarbij de begeleider heel wat tips meegeeft. Vervolgens observeert de begeleider de klas en volgt een nagesprek. Ervaren leraren die startende leraren begeleiden in taalgericht vakonderwijs krijgen daar een lesvrij uur voor. Op die manier wordt deze professionalisering echt deel van de opdracht van de leraar.

ECAG: Taalloket voor nieuwkomersleerlingen in het vervolgonderwijs

In Groningen is vanuit de ISK het Expertisecentrum Anderstaligen Groningen (ECAG) opgericht. Het expertisecentrum biedt verschillende diensten aan voor scholen binnen het samenwerkingsverband, waaronder professionalisering van leraren(teams) op vervolgscholen. Daarnaast is er een taalloket opgezet dat elke namiddag open is voor ex-ISK-leerlingen uit de hele stad. Leerlingen kunnen er terecht voor begeleiding en advies, bijvoorbeeld bij vragen over school- en vaktaal, voor preteaching van een les of voor coaching m.b.t. welbevinden. De ambulante begeleiding vanuit het ECAG binnen het reguliere voortgezet onderwijs in het kader van sociaal emotionele begeleiding en aansluiting wordt gefinancierd met structurele middelen vanuit het samenwerkingsverband, waardoor de aanpak duurzaam is.

Zet in op meer onderzoek naar en ondersteuning voor nieuwkomers in het vervolgonderwijs

Om wetenschappelijk onderbouwd beleid te kunnen uittekenen, is er meer onderzoek nodig, onder meer naar de schoolloopbaan van nieuwkomersleerlingen, naar de effectiviteit van diverse vormen van taalondersteuning en van de huidige organisatie van het nieuwkomersonderwijs. In het bijzonder aan longitudinaal onderzoek is een grote behoefte: hoe verloopt de schoolloopbaan van die leerlingen van begin tot einde en waar komen ze uiteindelijk terecht? Dergelijk onderzoek levert veel informatie op om toekomstige leerlingen passender te oriënteren en te begeleiden, zowel voor de praktijk als voor het beleid. Daarnaast kunnen wetenschappelijke inzichten de praktijk verder voeden en optimaliseren. Valorisatiewerk, zoals het ontwikkelen van tools en methodieken, biedt mogelijkheden om de vertaalslag van onderzoek naar praktijk te maken.

Daarnaast is de praktijk gebaat bij meer ondersteuning vanuit de overheid, zowel financieel als inhoudelijk. Op financieel vlak zijn er meer specifieke middelen nodig voor de begeleiding van nieuwkomers na de doorstroom. Die middelen kunnen onder meer gebruikt worden voor een aanspreekpunt NT2 in het vervolgonderwijs, met een bijbehorende functieomschrijving.

Specifiek voor Vlaanderen sluiten de doelen die nu geformuleerd zijn voor het nieuwkomersonderwijs onvoldoende aan op de eindtermen en minimumdoelen van het vervolgonderwijs. Een modernisering van de ontwikkelingsdoelen voor het nieuwkomersonderwijs is nodig. Daarbij kan vertrokken worden van het vele werk dat individuele OKAN-scholen vaak al hebben gedaan om de doelen voor hun werking te concretiseren.

Ten slotte kan de inspectie een belangrijke rol spelen in de kwaliteitsbewaking en in het aanwakkeren van urgentiebesef bij vervolgscholen. Inspectiekaders waarin expliciet aandacht is voor de (taal) ontwikkeling van nieuwkomersleerlingen, kunnen daaraan bijdragen.

Acties

Om invulling te kunnen geven aan de zes aanbevelingen die we hierboven hebben geformuleerd, zijn acties vanuit verschillende actoren nodig. Samen kunnen deze acties bijdragen aan een soepelere doorstroom en betere begeleiding van nieuwkomersleerlingen.

Beleidsmakers

- Ontwikkel een wettelijk kader voor het nieuwkomersonderwijs dat richtinggevend en actueel is en vertrekt vanuit een duidelijke visie.
 - » *Voor Vlaanderen:* Actualiseer de bestaande ontwikkelingsdoelen voor het nieuwkomersonderwijs zodat ze scholen meer houvast bieden en aansluiten bij de nieuwe kaders voor het secundair onderwijs.
- Bied het reguliere onderwijs kaders voor de begeleiding van nieuwkomers en sluit daarbij aan bij bestaande kaders, bijvoorbeeld van de inspecties.
- Zorg ervoor dat de schoolloopbaan van nieuwkomersleerlingen gevolgd kan worden, door in datamanagementsystemen een eigen categorie voor deze groep in te richten.
- Definieer duidelijke criteria voor een effectief taalbeleid op elke school.
- Stimuleer structurele uitwisseling tussen Nederland en Vlaanderen over de begeleiding van nieuwkomers in het onderwijs.
- *Voor Nederland:* Continueer de alternatieve examinering Nederlands voor leerlingen die minder dan zes jaar in het reguliere voortgezet onderwijs zitten.

Onderwijsinspectie

- Besteed tijdens inspectiebezoeken specifiek aandacht aan de opvang en begeleiding van en het aanbod aan nieuwkomersleerlingen in het regulier onderwijs.
 - » *Voor Nederland:* Bekijk welke elementen uit het inspectiekader voor het nieuwkomersonderwijs ook meegenomen kunnen worden in het reguliere inspectiekader.
 - » *Voor Vlaanderen:* Ontwikkel een inspectiekader specifiek voor nieuwkomersleerlingen dat losstaat van het zorgbeleid.
- Neem taalbeleid en de bijbehorende criteria op in de toezichtkaders.

Lerarenopleidingen

- Ontwikkel en implementeer een gedeeld opleidingsprofiel voor leraren die lesgeven in het nieuwkomersonderwijs.
- Bied een (versneld) opleidingstraject aan voor NT2-docenten
- Besteed in iedere lerarenopleiding aandacht aan inzichten over (tweede)taalverwerving, omgaan met meertaligheid en taalontwikkelen lesgeven.
- Behandel cultuursensitiviteit als onderdeel van pedagogiek in alle lerarenopleidingen.
- Zorg ervoor dat iedere student tijdens de lerarenopleiding in contact komt met (ex)-nieuwkomersleerlingen, bijvoorbeeld tijdens stages.

Onderwijsbegeleiding en professionaliseringsinitiatieven

- Ontwikkel aanbod over NT2-onderwijs, taalontwikkelen lesgeven, benutten van talentdiversiteit, cultuursensitiviteit en taalbeleid, dat gericht is op lerarenteams in het regulier onderwijs.

Lokale/regionale samenwerkingen

- Maak afspraken over de opvang en doorstroom van nieuwkomers in de regio.
- Stimuleer en faciliteer lokale/regionale expertisecentra en samenwerkingen.

Schoolbesturen, directies, beleidsmakers op scholen

- Voorzie verdere begeleiding voor (startende) leraren rond NT2-onderwijs, taalontwikkelen lesgeven en cultuursensitiviteit.
- Werk een eigen taalbeleid uit, op basis van de vastgestelde criteria, passend bij de visie en populatie van de school.
- Maak afspraken over de opvang en doorstroom van nieuwkomers.

Onderzoeksinstellingen en -fondsen, onderzoekers

- Stimuleer onderzoek naar de effectiviteit van aanpakken in de doorstroom van nieuwkomersleerlingen.
- Agendeer longitudinaal onderzoek naar de schoolloopbanen en taalontwikkeling van nieuwkomersleerlingen.
- Zet in op praktijkgericht onderzoek dat samen met de onderwijspraktijk wordt opgezet en uitgevoerd.
- Stimuleer internationale onderzoekssamenwerkingen, en Nederlands-Vlaamse samenwerkingen in het bijzonder, rond dit thema.

Referenties

Bureau ICE (2023). *Jij! Toetsing voor ISK*. <https://www.bureau-ice.nl/voortgezet-onderwijs/jij-toetsing-training-voor-isk-leerlingen/>

Cinop (2003). *Raamwerk NT2*. <https://www.cinop.nl/wp-content/uploads/2020/02/Raamwerk-NT2.pdf>

Collier, V. P. (1987). *Age and rate of acquisition of second language for academic purposes*. TESOL Quarterly, 21, 617-641.

Collier, V. P., & Thomas, W.P. (2017). *Validating the power of bilingual schooling: Thirty-two years of large-scale, longitudinal research*. Annual Review of Applied Linguistics, 37, 1-15.

Emery, L. (2022). *New to the game. A system analysis of the orientation process of newly arrived migrant students in Flemish secondary education*. Vrij Universiteit Brussel; Universiteit Gent.

ITTA (2021). *Drieslag NT2* [Infographic]. <https://www.itta.uva.nl/projecten/drieslag-nt2-biedt-inspiratie-72>

Inspectie van het Onderwijs (2022). *Factsheet schoolloopbanen van nieuwkomers in het onderwijs*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2022/04/22/schoolloopbanen-van-nieuwkomers-in-het-onderwijs>

LOWAN & ITTA (2016). *Project LOWAN-ITTA Leerlijnen. Eerst opvang nieuwkomers VO* [Brochure]. <https://www.lowan.nl/vo/leerlijnen/>

LOWAN & ITTA (2018). *O jee, een NT2-leerling in de klas! Een handreiking NT2 voor docenten in het VO en MBO*. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/02/Handreiking-NT2-voor-docenten-regulier-onderwijs-VO-en-MBO.pdf>

LOWAN (2020). *De ISK en het Nederlandse onderwijssysteem*. <https://www.lowan.nl/vo/isk-en-het-nederlands-onderwijssysteem/>

LOWAN (2022). *Brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal* [Brief]. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2022/11/brief-LOWAN-en-VO-raad-voor-debat-over-onderwijs-aan-vluchtelingen.pdf>

Oberon, Sardes, Hogeschool Utrecht & Fontys Tilburg. (2023). *Nieuwkomers in het voortgezet onderwijs. Handreiking*. VO-Raad. <https://www.lowan.nl/vo/nieuws/vo-raad-handreiking-nieuwkomersleerlingen-in-vo/>

Onderwijsinspectie. (2018). *Rapport monitoring 2018 vervolgschoolcoaching*. Onderwijsinspectie. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/monitoring-vervolgschoolcoaching-rapport>

Pulinx, R., Kemper, R., Verswijvel, K., De Bruyne, L., Vanthournout, G., Baeten, M., & Keygnaert, I. (2017). *Cartografie en analyse van het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers en OKAN-leerlingen. Het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers en OKAN-leerlingen in kaart brengen en kritisch analyseren*. Gent/Leuven/Antwerpen: UGent, KU Leuven, UA. <https://www.arts.kuleuven.be/cto/onderzoek/onderzoek-taalverwerving/okans>

Raad van Europa (2022) *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen* (Nederlandse Taalunie, Nederlandse vertaling). Raad van Europa (Origineel werk gepubliceerd in 2020). <https://taalunie.org/publicaties/216/gemeenschappelijk-europees-referentiekader-voor-talen-leren-onderwijzen-beoordelen>

SEO Economisch onderzoek & Kohnstamm Instituut (2022). *Experiment Staatsexamen NT2/EDUP. Voorstudie*. [Rapport]. <https://kohnstammstituut.nl/rapport/experiment-staatsexamen-nt2-en-edup/>

Udo, N. & Boerboom, H. (2017). *Stappenplan opzetten ISK*. LOWAN. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/03/Stappenplan-opzetten-ISK-uitgewerkt.pdf>

Van Aarsen, E. & Van den Hurk, A. (2022). *Warme overdracht voor kansengelijkheid*. Onderwijskennis.nl (NRO). <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/warme-overdracht-en-kansengelijkheid>

Vlaams ministerie van Onderwijs & Vorming (2006). *Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers in het voltijds gewoon secundair onderwijs. Omzendbrief SO 75*. <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13123>

Vlaams ministerie van Onderwijs & Vorming (2022). *Cijfers en rapporten over het onthaalonderwijs*. <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/anderstalige-nieuwkomers-en-onderwijs/cijfers-en-rapporten-over-het-onthaalonderwijs>

VO-Raad (2018). *Meer kansen met maatwerk voor nieuwkomersleerlingen*. <https://www.lowan.nl/vo/nieuws/meer-kansen-met-maatwerk-voor-nieuwkomersleerlingen>

Totstandkoming

Deze adviestekst kwam tot stand in een nauwe samenwerking tussen het Algemeen Secretariaat van de Taalunie en de werkgroep 'OKAN/ISK en daarna':

- Lies Alons, directeur onderwijs & senior adviseur, ITTA UvA Ventures
- Hariëtte Boerboom, consultant voortgezet onderwijs, LOWAN
- Steven Delarue, beleidsmedewerker taal en diversiteit, Stad Gent
- Laura Emery, vormingsmedewerker Steunpunt Diversiteit en Leren, Universiteit Gent
- Liesbeth Ghesquière, taallector lerarenopleiding secundair onderwijs, Hogeschool VIVES
- Rick de Graaff, lector meertaligheid en onderwijs, Hogeschool Utrecht
- Nathalie Vandenameele, pedagogisch begeleider, Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- Ferry Wever, senior beleidsmedewerker, Johan De Witt Scholengroep

De werkgroep kwam in de periode van september 2022 tot juni 2023 zes keer bij elkaar, gaf tussentijdse schriftelijke feedback en bezocht, samen met medewerkers van het Algemeen Secretariaat, de volgende scholen:

- Panorama, Antwerpen
- Sint-Albertuscollege (SALCO), Leuven
- Johan De Witt Scholengroep, Den Haag
- ISK Walcheren, Middelburg
- RHIZO Zorgkrachtschool, Kortrijk
- ISK Ithaka, Utrecht
- ISK Pantarijn, Wageningen
- HTI Sint-Antonius (HTISA), Gent
- Summa Plus College, Eindhoven
- OKAN Roeselare Wereldklasse, Roeselare

In aanvulling op de schoolbezoeken werd met de volgende organisaties een online gesprek gevoerd:

- Onderwijsinspectie Vlaanderen
- Inspectie van het Onderwijs Nederland
- Expertisecentrum Anderstaligen Groningen (ECAG)
- Etty Hillesum Lyceum, Deventer
- Piter Jelles, Leeuwarden

Met dank aan alle leerlingen, leraren, coördinatoren, vervolgschoolcoaches, directies en andere medewerkers voor hun bereidheid om ons over hun ervaringen te vertellen.

Colofon

OKAN/ISK en daarna

**Aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen
naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen**

© 2023 Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie

Tekst

Heleen Rijckaert & Leonie Wulftange

Opmaak

Katrien Van Steen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

taal:
unie

E-mail
info@taalunie.org

Web
www.taalunie.org